

TOMÁS LUIS DE VICTORIA

(Ávila 1548–Madrid 1611)

OFFICIUM HEBDOMADÆ SANCTÆ
XVIII RESPONSORIA AD MATUTINUM

quattuor vocum

(Roma, 1585)

XVIII RESPONSORIS DE MATINES

DE L'OFICI DE SETMANA SANTA

Edició a cura

de

Salvador Mas Conde

DINSIC

Publicacions Musicals, S.L.

Col·lecció Música Coral, núm. 1

Officium Hebdomadæ Sanctæ
XVIII Responsoria ad Matutinum

a quatre veus

Edició a cura de Salvador Mas Conde

Traducció dels textos llatins
al català, al castellà i a l'anglès.

Maquetació: DINSIC GRÀFIC
1a edició: setembre 2002

© Salvador Mas Conde

© Drets de publicació cedits a: DINSIC Publicacions Musicals, S.L.
Santa Anna 10, E 3a - 08002 Barcelona
Tel. (00-34) 93-318 06 05 - Fax (00-34) 93-412 05 01
e-mail: dinsic@dinsic.com
www.dinsic.es / www.dinsic.com

Imprès a DINSIC PRINT

Dipòsit legal: B-39.566-2002
ISMN: M-69210-039-3

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, comprenent-hi la reprografia i el tractament informàtic, com també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Distribueix: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.
Santa Anna 10, E 3a - 08002
tel. 93 318 06 05 - fax 93 412 05 01
e-mail: dinsic@dinsic.com
www.dinsic.es - www.dinsic.com

SUMARI

PRÒLEG	pàg. 5
PRÓLOGO	pàg. 7
PREFACE	pàg. 9

OFFICIUM HEBDOMADÆ SANCTÆ XVIII RESPONSORIA AD MATUTINUM
XXVIII RESPONSORIS DE MATINES DE L'OFICI DE SETMANA SANTA

Feria V in Cœna Domini / Dijous Sant
Sex responsoria quattuor vocum / Sis responsoris a quatre veus
per al segon i el tercer nocturn de matines

i, 1 (01).....	AMICUS MEUS.....	[CATB].....	pàg. 11
i, 2 (02).....	JUDAS MERCATOR PESSIMUS	[CCAT]	pàg. 14
i, 3 (03).....	UNUS EX DISCIPULIS MEIS	[CATB].....	pàg. 17
i, 4 (04).....	ERAM QUASI AGNUS.....	[CATB].....	pàg. 19
i, 5 (05).....	UNA HORA	[CCAT]	pàg. 23
i, 6 (06).....	SENIORES POPULI	[CATB].....	pàg. 26

Feria VI in Passione Domini / Divendres Sant
Sex responsoria quattuor vocum / Sis responsoris a quatre veus
per al segon i el tercer nocturn de matines

ii, 1 (07).....	TAMQUAM AD LATRONEM	[CATB].....	pàg. 29
ii, 2 (08).....	TENEBRÆ FACTÆ SUNT	[CCAT]	pàg. 33
ii, 3 (09).....	ANIMAM MEAM DILECTAM	[CATB].....	pàg. 37
ii, 4 (10).....	TRADIDERUNT ME	[CATB].....	pàg. 42
ii, 5 (11).....	JESUM TRADIDIT IMPIUS	[CCAT]	pàg. 45
ii, 6 (12).....	CALIGAVERUNT OCULI MEI	[CATB].....	pàg. 48

Sabbato Sancto / Dissabte Sant
Sex responsoria quattuor vocum / Sis responsoris a quatre veus
per al segon i el tercer nocturn de matines

iii, 1 (13).....	RECESSIT PASTOR NOSTER	[CATB].....	pàg. 51
iii, 2 (14).....	O VOS OMNES	[CCAT]	pàg. 54
iii, 3 (15).....	ECCE QUOMODO MORITUR JUSTUS	[CATB].....	pàg. 57
iii, 4 (16).....	ASTITERUNT REGES TERRÆ	[CATB].....	pàg. 60
iii, 5 (17).....	ÆSTIMATUS SUM	[CCAT]	pàg. 63
iii, 6 (18).....	SEPULTO DOMINO	[CATB].....	pàg. 65

TEXTOS	pàg. 68
ÍNDIX ALFABÈTIC	pàg. 84
REPARTIMENT VOCAL	pàg. 85

PRÒLEG

Els divuit responsoris de Setmana Santa que aquí publiquem formen part de l'*Officium Hebdomadae Sanctae*, l'Ofici de Setmana Santa, que Tomás Luis de Victoria (Ávila, 1548 – Madrid, 1611) va publicar l'any 1585 a Roma¹, i en són probablement la part més coneguda i apreciada de tot l'ofici. Tant és així que gairebé es pot afirmar que aquests, juntament amb el Requiem a sis veus, formen el corpus musical sobre el que bàsicament es fonamenta la reputació moderna de Victoria. L'*Officium*, que aplegava composicions sobre textos d'una gran part de la litúrgia de la Setmana Santa, és a dir, des del Diumenge de Rams fins al Dissabte Sant, contenia, a més dels responsoris de què parlem, també antífones, càntics, himnes, impropis, lamentacions, motets, passions i salms, fins a un total de trenta-set peces polifòniques, que componen la col·lecció més completa de composicions litúrgiques de Setmana Santa publicades en el Renaixement: concretament, tant Gesualdo², com Lassus³ o com Palestrina⁴, per citar només els més representatius i coneguts d'aquesta època històrica, que també van compondre música per als textos litúrgics de Setmana Santa, no van deixar-nos un corpus tan complet com el que ens deixà Victoria. Algunes d'aquestes trenta-set composicions ja havien estat publicades anteriorment en altres edicions aparegudes en anys anteriors a l'edició de l'*Officium* de 1585, concretament en edicions de 1572, 1576, 1582 i 1583, totes, per tant, encara en vida de Victoria. Els divuit responsoris, però, foren publicats tots per primera vegada en l'edició romana de 1585⁵. Aquests, tradicionalment dits també responsoris de tenebres, estan dividits en tres grups, de sis responsoris cada un, corresponents als responsoris del segon i tercer nocturn de matines del triduum sacre, és a dir, del Dijous, Divendres i Dissabte Sants. Entre d'altres seccions litúrgiques les matines d'aquests tres dies constaven de tres nocturns cada un. Cada nocturn constava de tres lliçons emmarcades amb llurs responsoris. Victoria va posar música a les tres lliçons del primer nocturn (en aquest cas, lamentacions del profeta Jeremies) i no als responsoris, i en canvi, amb el segon i tercer nocturns ho va fer al revés, va compondre la música per als responsoris que emmarcaven les lliçons.

Tots els responsoris són compostos a quatre veus (Cantus, Altus, Tenor, Bassus [CATB], per als nùms. 1, 3, 4 i 6 de cada grup, o CCAT, per als nùms. 2 i 5 de cada grup), i els versets a tres (CCA, CAT o ATB) menys el núm. 1 (01), que ho és a dues veus.

En quant a la modalitat, cal dir que tots els responsoris presenten una completa unitat, puix que són tots divuit en un mateix mode, el mode *protus*, que inclou els modes primer i segon de la classificació gregoriana, aquí transportats a Sol (amb un únic bemoll a la clau, per tant)⁶. El perquè d'aquesta unitat modal i el perquè d'haver estat escollit per Victoria aquest mode i no un altre, deu raure en el fet que, segons els tractadistes, és aquest, el mode *protus*, el més apte per a la meditació de textos expasant sentiments de tristor com són ara els dels responsoris de matines de Setmana Santa. I això certament perquè la tercera de l'escala és menor i donat que el sisè grau, que per raons harmòniques que no és ara el moment de detallar, és variable (originalment és Mi natural, però pot ser també Mi bemoll), quan és alterat propicia un tipus de cadència particularment apta per a retards de sèptima major, d'efectes intensament dramàtics i tristos.

¹ *Thomae Ludovici | De Victoria Abulensis | Officium Hebdomadae | Sanctae | Permissu Superiorum. | Romae Ex Typografia Domenici Basae 1585. || Romae | apud Alexandrum Gardanum. MDLXXXV.*

² GESUALDO, Carlo: *Responsoria et alia ad Officium Hebdomadae Sanctae spectantia* (6vv). Gesualdo, 1611. [Reed: Carlo Gesualdo: *Sämtliche Werke* (ed. W. Weismann & G.E. Watkins). Hamburg, 1957-1967]

³ LASSUS, Orlande de [Orlando di Lasso]: *9 Lamentationes Hieremiae* (4vv). (München: Bayerische Staatsbibliothek);

_____: "9 Lamentationes Hieremiae" (5vv), A: *Musica sacra*, xii (Berlin, 1867); &

_____: *Pro Triduo Sacro in nocturno II et III* (4vv). (München: Bayerische Staatsbibliothek)

⁴ PALESTRINA, Giovanni Pierluigi da: *Lamentationum Hieremiae prophetae liber primus*. Roma, 1588 [Reed: Giovanni Pierluigi da Palestrina: *Werke* (ed. F.X. Haberl et al.). Leipzig: 1862-1903; & Giovanni Pierluigi da Palestrina: *Le opere complete* (ed. R. Casimiri et al.) Roma, 1939-]

⁵ Per a més detalls vegeu, CRAMER, Eugene Casjen: *Tomás Luis de Victoria. A guide to research*. New York & London: Garland Publishing, Inc., 1998 (Composers resource manuals, vol. 43; Garland reference library of the humanities, vol. 1931)

⁶ En aquest punt segueixo Samuel Rubio, en la seva edició: VICTORIA, Tomás Luis de: *Officium Hebdomadae Sanctae*. Estudio y edición crítica por Samuel Rubio. Cuenca: Instituto de Música Religiosa, 1977. Per a més informació sobre aquest punt vegeu també MEIER, Bernhard: *Die Tonarten der klassischen Vokalpolyphonie*. Utrecht: Oosthoek, Scheltema & Holkema, 1974.

Formalment i pel que fa referència a la composició pròpiament dita dels mateixos, donada l'estructura del text, consten els responsoris de dues parts: la primera, que consta del responsori pròpiament dit, dividit per mitjà d'una doble barra en dues seccions ($R+*R$), i la segona part, que correspon al verset (v). Ara bé, en la seva execució l'estructura dels responsoris esdevé ternària, car després del verset cal repetir la segona part del responsori ($*R$), i així en resulta doncs un esquema formal ternari, o, per emprar una terminologia més moderna, Da Capo, que podríem representar com segueix, $(R+*R)+v+(*R)$. Tanmateix els responsoris núms. 3 de cada grup, per raó de la litúrgia, repeteixen encara tot el responsori des del començament: $(R+*R)+v+(*R)+(R+*R)$.

La present edició parteix del cinquè volum de la primera edició crítica feta en època moderna de l'obra completa de Victoria, la que va publicar Felip Pedrell (Tortosa, 1841 – Barcelona, 1922) a Leipzig (1902 – 1913)⁷. Malauradament la segona edició crítica de l'obra completa de Victoria, la que va iniciar Mn. Higinio Anglés (Maspujols, 1888 – Roma, 1969) i que bé ens hauria pogut orientar en aquesta nova publicació, va romandre incompleta per la mort d'aquest⁸. D'altra banda, en moments de lectura dubtosa hem consultat les edicions de Samuel Rubio⁹ i de Bruno Turner¹⁰.

A diferència de l'edició de Pedrell, reduïm els valors musicals a la meitat i, diferentment que totes les altres, els donem sense barres de compàs, és a dir, conservem com a l'original els valors de duració de les notes tots sencers, sense tallar-los en encabirlos dins del compàs, i emprem les dites barres mensurals, entre pentagrames però no sobre d'ells, per facilitar la comprensió de la composició polifònica. D'altra banda, afegim sobre la nota a què afecten els accidents –pocs, perquè l'edició de Victoria és ja molt acurada– en els punts on ens ha semblat que això podria ser necessari.

El text llatí l'hem regularitzat a partir de l'edició dels monjos de Solesmes¹¹. Aquesta versió presenta respecte del text de l'edició de Victoria algunes variants, poques i poc significatives, que a l'apartat dels textos venen donades entre parèntesi. Finalment donem una traducció catalana, anglesa i castellana dels textos llatins. Aprofitem l'avinentsa per agrair l'ajuda eficaç i generosa de Teresa Puig en la revisió i traducció dels textos llatins.

SALVADOR MAS CONDE
Barcelona, 2002

MC n. 1

⁷ Thomæ Ludovici Victoria Abulensis: *Opera omnia ex antiquissimis, iisdemque rarissimis, hactenus cognitis editionibus in unum collecta, atque adnotationibus, tum bibliographicis, tum interpretatoriis ornata a Philippo Pedrell*. Tomus V: *Hymni totius anni et Officium Hebdomadæ Sanctæ*. Lipsiæ: Typis et sumptibus Breitkopf et Härtel bibliopolarum, 1908, pàgs. 110-200.

⁸ VICTORIA, Tomás Luis de: *Opera omnia*. Nueva edición corregida y aumentada por Mons. Higinio Anglés. Roma: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Delegación de Roma; Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma; Barcelona: Instituto Español de Musicología, 1965-1968 (Monumentos de la Música Española, XXV, XXVI, XXX, XXXI)

⁹ Op. cit.

¹⁰ VICTORIA, Tomás Luis de: *Tenebræ Responsories*. Revised Edition. Edited by Bruno Turner. London: Chester Music, 1960/1992

¹¹ *Ordo Hebdomadæ Sanctæ. Editio cum canto gregoriano*. Cura et studio monachorum Solesmensium. Parisiis, Tornaci, Romæ, Neo Eboraci: Desclée et Socii, 1957.

PRÓLOGO

Los dieciocho responsorios de Semana Santa que publicamos forman parte del *Officium Hebdomadæ Sanctæ*, el Oficio de Semana Santa, que Tomás Luis de Victoria (Ávila, 1548-Madrid, 1611) publicó en 1585 en Roma¹, y son probablemente la parte más conocida y apreciada de todo el oficio. Tanto es así que casi se puede afirmar que, junto al Requiem a seis voces, forman el corpus musical sobre el que básicamente descansa la moderna reputación de Victoria. El *Officium*, que incluía composiciones sobre textos de una gran parte de la liturgia de Semana Santa, es decir, desde el Domingo de Ramos hasta el Sábado Santo, contenía, además de los responsorios que comentamos, asimismo antífonas, cánticos, himnos, improprios, lamentaciones, motetes, pasiones y salmos, hasta un total de treinta y siete piezas polifónicas, que suponen la colección más completa de composiciones litúrgicas de Semana Santa publicadas en el Renacimiento: concretamente, tanto Gesualdo², como Lasso³ o Palestrina⁴, por citar sólo a los más representativos conocidos de esa época histórica, que igualmente compusieron música para los textos litúrgicos de Semana Santa, ninguno nos legó un corpus tan completo como el de Victoria. Algunas de dichas treinta y siete composiciones habían sido publicadas ya con anterioridad en otras ediciones aparecidas en años precedentes a la edición del *Officium* de 1585, concretamente en ediciones de 1572, 1576, 1582 y 1583; todas, por tanto, aún en vida de Victoria. Los dieciocho responsorios, sin embargo, fueron publicados al completo por primera vez en la edición romana de 1585⁵. Éstos, tradicionalmente llamados también responsorios de tinieblas, se dividen en tres grupos, de seis responsorios cada uno, correspondientes a los responsorios del segundo y tercer nocturno de maitines del triduo sacro, es decir, Jueves, Viernes y Sábado Santos. Entre otras secciones litúrgicas los maitines de estos tres días constaban de tres nocturnos cada uno. Cada nocturno constaba de tres lecciones enmarcadas con sus responsorios. Victoria puso música a las tres lecciones del primer nocturno (en este caso, lamentaciones del profeta Jeremías) y no a los responsorios, y en cambio, con el segundo y tercer nocturnos lo llevó a cabo al revés, compuso la música para los responsorios que enmarcaban las lecciones.

Todos los responsorios están compuestos a cuatro voces (Cantus, Altus, Tenor, Bassus [CATB], para los nº 1, 3, 4 y 6 de cada grupo, o CCAT, para los nº 2 y 5 de cada grupo), y los versículos a tres (CCA, CAT o ATB) excepto el nº **i, 1** (01), que es a dos voces.

En cuanto a la modalidad, es preciso decir que todos los responsorios presentan una completa unidad, puesto que los dieciocho en conjunto están en un mismo modo, el modo *protus*, que incluye los modos primero y segundo de la clasificación gregoriana, aquí transportados a Sol (con un único bemol en la clave, por tanto).⁶ La razón de esa unidad modal y de haber sido elegido por Victoria este modo y no otro, se hallaría en que, según los tratadistas, es éste, el modo *protus*, el más apto para la meditación de textos expresando sentimientos de dolor como corresponde a los responsorios de maitines de Semana Santa. Y ello, en efecto, porque la tercera de la escala es menor y puesto que el sexto grado, que por razones armónicas que no vienen al caso detallar, es variable (originalmente es Mi natural, pero puede ser asimismo Mi bemol), cuando es alterado propicia una clase de cadencia particularmente apta para retardos de séptima mayor, de efectos intensamente dramáticos y tristes.

¹ Thomæ Ludovici | De Victoria Abulensis | *Officium Hebdomadæ Sanctæ* | *Permissu Superiorum*. | Romæ Ex Typografia Domenici Basæ 1585. || Romæ | apud Alexandrum Gardanum. MDLXXXV.

² GESUALDO, Carlo: *Responsoria et alia ad Officium Hebdomadæ Sanctæ spectantia* (6vv). Gesualdo, 1611. [Reed: Carlo Gesualdo: *Sämtliche Werke* (ed. W. Weismann & G.E. Watkins). Hamburg, 1957-1967]

³ LASSUS, Orlande de [Orlando di Lasso]: *9 Lamentationes Hieremiæ* (4vv). (München: Bayerische Staatsbibliothek);
_____: "9 Lamentationes Hieremiæ" (5vv), A: *Musica sacra*, xii (Berlin, 1867); &
_____: *Pro Triduo Sacro in nocturno II et III* (4vv). (München: Bayerische Staatsbibliothek)

⁴ PALESTRINA, Giovanni Pierluigi da: *Lamentationum Hieremiæ prophete liber primus*. Roma, 1588 [Reed: Giovanni Pierluigi da Palestrina: *Werke* (ed. F.X. Haberl et al.). Leipzig: 1862-1903; & Giovanni Pierluigi da Palestrina: *Le opere complete* (ed. R. Casimiri et al.) Roma, 1939-]

⁵ Para más detalles, *vid.* CRAMER, Eugene Casjen: *Tomás Luis de Victoria. A guide to research*. New York & London: Garland Publishing, Inc., 1998 (Composers resource manuals, vol. 43; Garland reference library of the humanities, vol. 1931).

⁶ En este punto sigo a Samuel Rubio, en su edición: VICTORIA, Tomás Luis de: *Officium Hebdomadæ Sanctæ. Estudio y edición crítica por Samuel Rubio*. Cuenca: Instituto de Música Religiosa, 1977. Para mayor información sobre este punto véase MEIER, Bernhard: *Die Tonarten der klassischen Vokalpolyphonie*. Utrecht: Oosthoek, Scheltema & Holkema, 1974.

Formalmente y en cuanto se refiere a la composición propiamente dicha de los mismos, dada la estructura del texto, los responsorios constan de dos partes: la primera, que consta del responsorio propiamente dicho, dividido por medio de una doble barra en dos secciones ($R+*R$), y la segunda parte, que corresponde al versículo (v). Ahora bien, en su ejecución la estructura de los responsorios se convertía en ternaria, pues tras el versículo es necesario repetir la segunda parte del responsorio ($*R$), y de ahí resulta, pues, un esquema formal ternario, o, utilizando una terminología más moderna, Da Capo, que podríamos representar como sigue: $(R+*R)+v+(*R)$. Sin embargo, los responsorios nº 3 de cada grupo, debido a la liturgia, repiten aún todo el responsorio desde el principio: $(R+*R)+v+(*R)+(R+*R)$.

La presente edición parte del quinto volumen de la primera edición crítica realizada en época moderna de la obra completa de Victoria, la que publicó Felip Pedrell (Tortosa, 1841-Barcelona, 1922) en Leipzig (1902-1913).⁷ Desgraciadamente, la segunda edición crítica de la obra completa de Victoria, la que inició el P. Higinio Anglès (Maspujols, 1888-Roma, 1969) y que nos podría haber orientado en esta nueva publicación, quedó incompleta por la muerte de éste.⁸ Por otra parte, en momentos de lectura dudosa hemos consultado las ediciones de Samuel Rubio⁹ y de Bruno Turner.¹⁰

A diferencia de la edición de Pedrell, reducimos los valores musicales a la mitad y, a diferencia de todas las demás, los ofrecemos sin barras de compás, es decir, conservamos como en el original los valores de duración de las notas enteros, sin cortarlos al meterlos en el compás, y utilizamos las mencionadas barras mensurales, entre pentagrama pero no sobre ellos, para facilitar la comprensión de la composición polifónica. Por otra parte, añadimos sobre la nota a la que afectan los accidentes-pocos, puesto que la edición de Victoria es ya muy cuidadosa- en los puntos donde hemos creído que ello podría ser necesario.

El texto latino ha sido regularizado a partir de la edición de los monjes de Solesmes¹¹. Esta versión presenta respecto del texto de la edición de Victoria algunas variantes, pocas y poco significativas, que en el apartado de texto vienen dadas entre paréntesis. Finalmente damos una traducción catalana, inglesa y castellana de los textos latinos. Aprovechamos la ocasión para agradecer la ayuda eficaz y generosa de Teresa Puig en la revisión y traducción de los textos latinos.

SALVADOR MAS CONDE
Barcelona, 2002

MC n. 1

⁷ Thomæ Ludovici Victoria Abulensis: *Opera omnia ex antiquissimis, iisdemque rarissimis, hactenus cognitis editionibus in unum collecta, atque adnotationibus, tum bibliographicis, tum interpretatoriis ornata a Philippo Pedrell*. Tomus V: *Hymni totius anni et Officium Hebdomadæ Sanctæ*. Lipsiæ: Typis et sumptibus Breitkopf et Härtel bibliopolarum, 1908, pàgs. 110-200.

⁸ VICTORIA, Tomás Luis de: *Opera omnia*. Nueva edición corregida y aumentada por Mons. Higinio Anglés. Roma: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Delegación de Roma; Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma; Barcelona: Instituto Español de Musicología, 1965-1968 (Monumentos de la Música Española, XXV, XXVI, XXX, XXXI)

⁹ Op. cit.

¹⁰ VICTORIA, Tomás Luis de: *Tenebræ Responsories*. Revised Edition. Edited by Bruno Turner. London: Chester Music, 1960/1992

¹¹ *Ordo Hebdomadæ Sanctæ. Editio cum canto gregoriano*. Cura et studio monachorum Solesmensium. Parisiis, Tornaci, Romæ, Neo Eboraci: Desclée et Socii, 1957.

PREFACE

The Holy Week Responsories that we publish here belong to the *Officium Hebdomadae*, the Holy Week Office, that Tomás Luis de Victoria (Ávila, 1548- Madrid, 1511) published in *Sanctae* 1585 in Rome¹. They probably are the most well-known and valued parts of the whole Office. In this manner, we can almost affirm that these Responsories, along with the six voice Requiem, form the musical corpus over which the modern reputation of Victoria is basically grounded. Besides the already mentioned Responsories, the *Officium*, that assembled compositions on texts of a large part of the Holy Week Liturgy, that is from Palm Sunday to Holy Saturday, also contained, antiphons, canticles, hymns, the Reproaches, Lamentations, motets, Passions and Psalms, up to a total of thirty-seven polyphonic pieces, that represent the most complete collection of liturgical pieces for Holy Week published in the Renaissance: neither Gesualdo², Lassus³ nor Palestrina⁴, to mention only the most representative and notorious composers of this same historical period, that also composed music for the liturgical texts of Holy Week, did leave us a corpus as complete as Victoria's legacy. Some of these thirty-seven compositions had already been published earlier in other editions appeared before the *Officium* edition of 1585, specifically in editions of 1572, 1576, 1582 and 1583, all of them, therefore, during Victoria's lifetime. The eighteen Responsories, however, were all published for the first time in the Roman edition of 1585⁵. These, traditionally known as the *Tenebrae Responsories*, are divided into three groups, each group including six Responsories, corresponding to the Responsories of the Second and Third Nocturn of Matins of the sacred triduum, meaning Holy Thursday, Friday and Saturday. Among other liturgical sections, the Matins of these three days consisted of three Nocturns for each one of them. Each Nocturn consisted of three Lessons framed with their Responsories. Victoria set the three Lessons of the First Nocturn (in this case, Lamentations of Jeremiah the Prophet) but not the Responsories, whereas for the Second and Third Nocturn he did the opposite, setting the Responsories that framed the Lessons.

All the Responsories are composed for four voices (Cantus, Altus, Tenor, Bassus [CATB], for the numbers 1, 3, 4 and 6 of each group, or CCAT for the numbers 2 and 5 of each group), and the verses are set for three voices (CCA, CAT or ATB) except for number **i, 1** (01), which is a two-voice setting.

Regarding the modality, we must say that all the Responsories present a complete unity, since the eighteen of them are composed in the same mode, the *protus* mode, that includes the first and second modes of the Gregorian classification, here transposed to G (therefore, with one unique flat in the key)⁶. The reason for this modal unity and the reason why Victoria chose this mode and not a different one may lie on the fact that, according to the treatise experts, it is this one, the *protus* mode, the most adequate for the meditation of the texts, expressing feelings of sorrow such are the Responsories of Matins of Holy Week. Certainly, this might be explained by the fact that the third of the scale is minor and given that the sixth degree, for harmonic reasons that at this time it is not relevant to explain, is variable (originally it is an E natural, but it may also be an E-flat), when it is altered it enhances a type of cadence particularly suited for major seventh retardations, with effects immensely dramatic and sorrowfull.

¹ Thomae Ludovici | De Victoria Abulensis | Officium Hebdomadae | Sanctae | Permissu Superiorum. | Romae Ex Typografia Domenici Basae 1585. || Romae | apud Alexandrum Gardanum. MDLXXXV.

² GESUALDO, Carlo: *Responsoria et alia ad Officium Hebdomadae Sanctae spectantia* (6vv). Gesualdo, 1611. [Reed: Carlo Gesualdo: *Sämtliche Werke* (ed. W. Weismann & G.E. Watkins). Hamburg, 1957-1967]

³ LASSUS, Orlande de [Orlando di Lasso]: *9 Lamentationes Hieremiae* (4vv). (München: Bayerische Staatsbibliothek);
_____: "9 Lamentationes Hieremiae" (5vv), A: *Musica sacra*, xii (Berlin, 1867); &
_____: *Pro Triduo Sacro in nocturno II et III* (4vv). (München: Bayerische Staatsbibliothek)

⁴ PALESTRINA, Giovanni Pierluigi da: *Lamentationum Hieremiae prophetae liber primus*. Roma, 1588 [Reed: Giovanni Pierluigi da Palestrina: *Werke* (ed. F.X. Haberl et al.). Leipzig: 1862-1903; & Giovanni Pierluigi da Palestrina: *Le opere complete* (ed. R. Casimiri et al.) Roma, 1939-]

⁵ For more details refer to, CRAMER, Eugene Casjen: *Tomás Luis de Victoria. A guide to research*. New York & London: Garland Publishing, Inc., 1998 (Composers resource manuals, vol.43; Garland reference library of the humanities, vol. 1931)

⁶ At this point I follow Samuel Rubio, in his edition: VICTORIA, Tomás Luis de: *Officium Hebdomadae Sanctae*. Estudio y edición crítica por Samuel Rubio. Cuenca: Instituto de Música Religiosa, 1977

Formally and regarding the composition of the Responsories itself, given the structure of the text, these Responsories are made up of two parts: the first, that includes the Responsory itself, divided by a double bar into two sections ($R+*R$), and the second part, that corresponds to the verse (v). However, during its execution, the structure of the Responsories becomes ternary, since after the verse it is necessary to repeat the second part of the Responsory ($*R$), thus resulting a ternary formal scheme, or, to use a more modern terminology, Da Capo, that we could represent as follows: $(R+*R)+v+(*R)$. However each the third Responsories of each group, for a liturgical reason, repeats one more time the complete Responsory from the beginning: $(R+*R)+v+(*R)+(R+*R)$.

The present edition starts up from the fifth volume of the first reviewed edition of Victoria's complete work in the modern period, the edition published by Felip Pedrell (Tortosa, 1841 - Barcelona, 1922) in Leipzig (1902 - 1913)⁷. Unfortunately the second reviewed edition of the complete work of Victoria, initiated by Mn. Higinio Anglès (Maspujols, 1888 - Rome, 1969) and that could have helped us in this new publication, remained unachieved by his death⁸. On the other hand, when the reading was doubtful we have consulted the editions of Samuel Rubio⁹ and Bruno Turner¹⁰.

Unlike Pedrell's edition, we have reduced the musical values to a half and, unlike the rest of the editions, we give them without bar lines, that is to say we keep as in the original the duration values of the notes entirely, avoiding to cut them when compressing them within the bar lines, and we use the so-called modal bars, between the staff but not on it, in order to facilitate the comprehension of the polyphonic composition. On the other hand, we have added the accidentals on the notes affected by them -very few since Victoria's edition is already very accurate- on the places where we have thought this was necessary.

The Latin text was revised taking the Solesmes monks' edition¹¹ as the point of reference. This version differs in a few details of no great significance from the Victoria edition, the divergences being shown in brackets in the text section. To conclude, we have provided translations of the Latin texts into Catalan, English and Spanish, and we wish to take this opportunity to thank Teresa Puig for her generous and capable help in the revision and translation work on the Latin texts.

SALVADOR MAS CONDE
Barcelona, 2002

MC n. 1

⁷ Thomæ Ludovici Victoria Abulensis: *Opera omnia ex antiquissimis, iisdemque rarissimis, hactenus cognitis editionibus in unum collecta, atque adnotationibus, tum bibliographicis, tum interpretatoriis ornata a Philippo Pedrell*. Tomus V: *Hymni totius anni et Officium Hebdomadæ Sanctæ*. Lipsiæ: Typis et sumptibus Breitkopf et Härtel bibliopolarum, 1908, pàgs. 110-200.

⁸ VICTORIA, Tomás Luis de: *Opera omnia*. Nueva edición corregida y aumentada por Mons. Higinio Anglés. Roma: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Delegación de Roma; Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma; Barcelona: Instituto Español de Musicología, 1965-1968 (Monumentos de la Música Española, XXV, XXVI, XXX, XXXI)

⁹ Op. cit.

¹⁰ VICTORIA, Tomás Luis de: *Tenebræ Responsories*. Revised Edition. Edited by Bruno Turner. London: Chester Music, 1960/1992

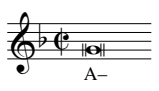
¹¹ *Ordo Hebdomadæ Sanctæ. Editio cum canto gregoriano*. Cura et studio monachorum Solesmensium. Parisiis, Tornaci, Romæ, Neo Eboraci: Desclée et Socii, 1957.

Responsoris del Dijous Sant

11

i,1 Amicus meus

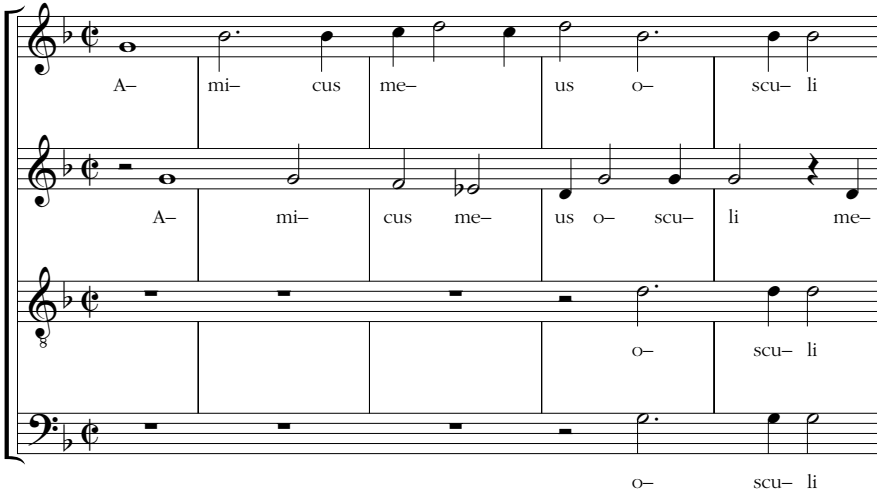
Quart responsori

Cantus A-

Altus A-

Tenor o-

Bassus o-

A- mi- cus me- us o- scu- li

A- mi- cus me- us o- scu- li me-

o- scu- li

o- scu- li

MC n. 1

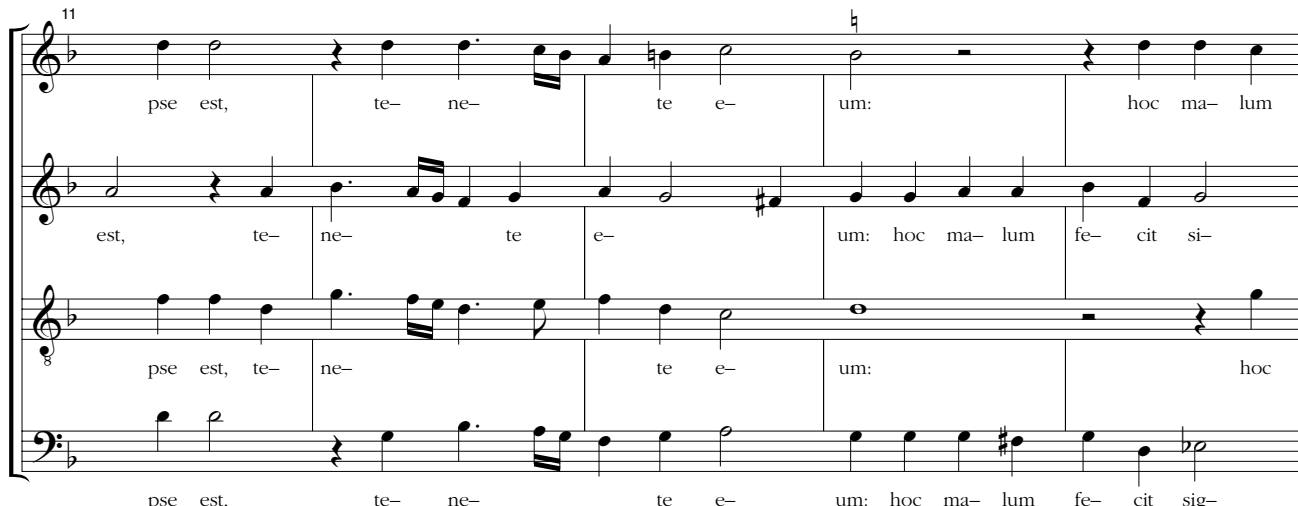

me tra- di- dit si- gno: i-

tra- di- dit si- gno: i- pse

me tra- di- dit si- gno: quem o- scu- la- tus fu- e- ro, i-

me tra- di- dit si- gno: quem o- scu- la- tus fu- e- ro, i-

pse est, te- ne- te e- um: hoc ma- lum

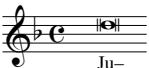
est, te- ne- te e- um: hoc ma- lum fe- cit si-

pse est, te- ne- te e- um: hoc

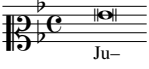
pse est, te- ne- te e- um: hoc ma- lum fe- cit sig-

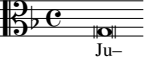
i,2 Judas mercator pessimus

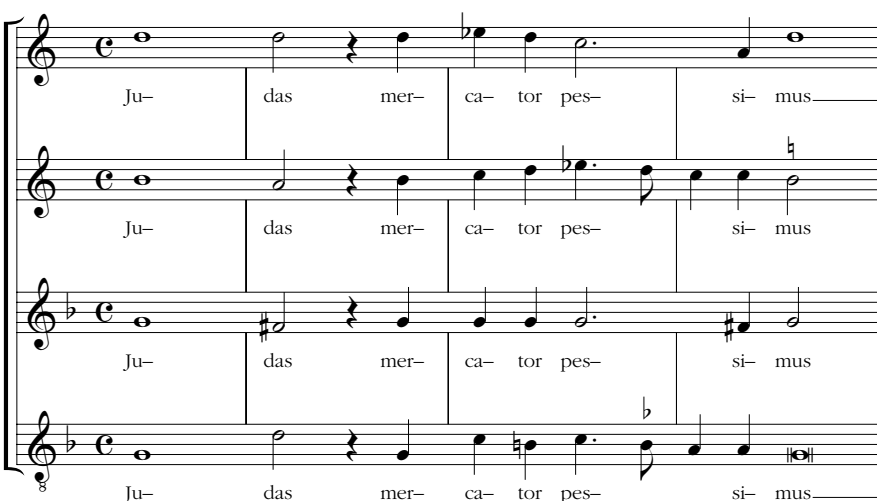
Cinquè responsori

Cantus I Ju-

Cantus II Ju-

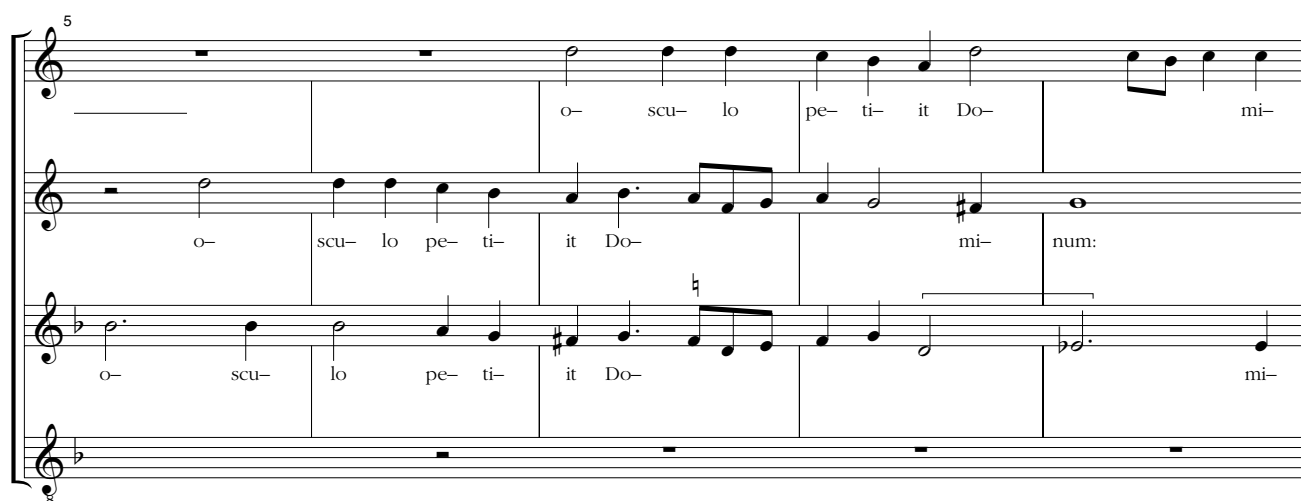
Altus Ju-

Tenor Ju-

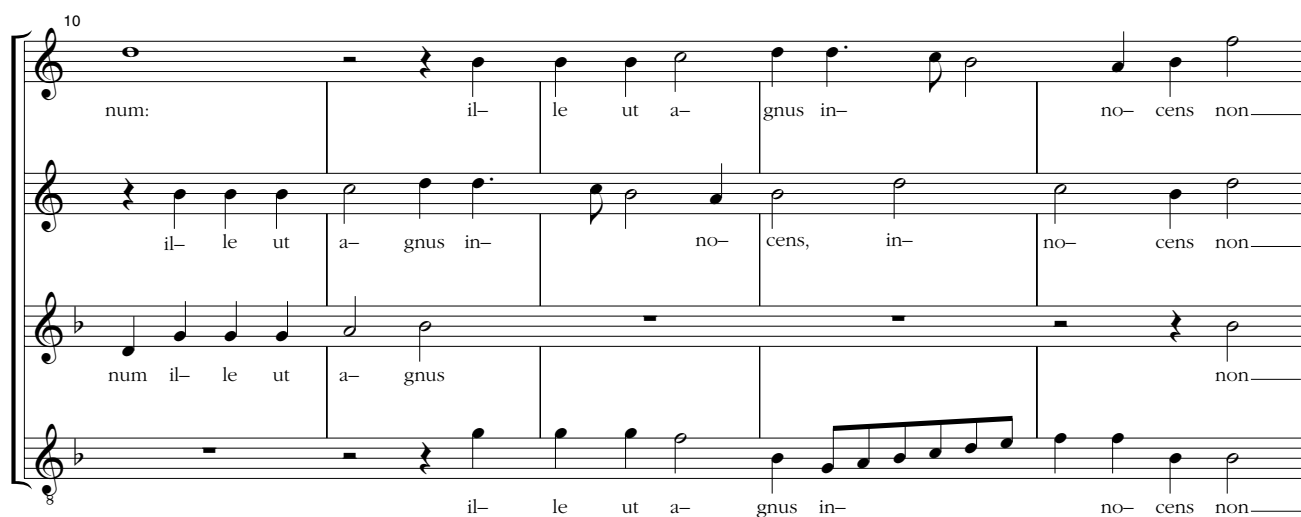
Ju- das mer- ca- tor pes- si- mus

5

o- scu- lo pe- ti- it Do- mi- num:

10

num: il- le ut a- gnus in- no- cens non

MC n. 1